

ХЕНРИК СЕНСЕН

Един учен разказва за историята, рисковете и поуките от
природните бедствия

КРАЯТ Е БЛИЗО

ЗЕМЕТРЕСЕНИЯ
ВУЛКАНИ, УРАГАНИ
НАВОДНЕНИЯ

Книга, заредена не със заплахи, а с предупреждения

Хенрик Свенсен

КРАЯТ Е БЛИЗО

This translation has been published with the financial support of NORLA (Norwegian Literature Abroad).

Преводът на тази книга е осъществен с финансовата подкрепа на NORLA (Норвежка литература зад граница).

Henrik Svensen

Enden er nær

© 2006 H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo

© Неда Димова - Бренстрьом, превод, 2010

© Стефан Тотев, художествено оформление, 2010

© Всички права запазени за ИК „Персей”, 2010

ISBN 978-954-8308-61-8

Това е откъс от книгата.

**Цялата книга може да намерите в
Библио.бг**

www.biblio.bg

ХЕНРИК ВЕНСЕН

КРАЯТ Е БЛИЗО

ИСТОРИЯТА, РИСКОВЕТЕ И ПОУКИТЕ
ОТ ПРИРОДНИТЕ БЕДСТВИЯ

Със специални допълнения от автора
за българското издание на книгата

Превод Неда Димова - Бренстрьом

Издателска къща “ПЕРСЕЙ”

На децата ми Олеандер и Аугуст

КОГАТО КЛИМАТЪТ СЕ ПРЕВЪРНЕ В БЕДСТВИЕ

Новите доклади на Панела за климата на Обединените нации от 2007 г. потвърдиха нещо, което много хора отдавна подозират: живеем във време, в което промяната на климата е реалност. Това може да има сериозни последиствия, като голям брой хора ще бъдат засегнати от екстремни климатични прояви и природни бедствия, свързани с наводнения, свлачища и бури. В един свят на променен климат ще има все повече жертви на природни катастрофи. Какъв ще е резултатът от това? От 1970 г. досега пет милиарда души са били засегнати от природни бедствия. Повече от два милиона души са загубили живота си*.

Поглед назад само към 2006 г. показва, че повече от 420 природни бедствия сполетяха човечеството, като 142 милиона души бяха засегнати. Около 23 000 от тях бяха убити. Бедствията, които засегнаха най-много хора през 2006 г. (а и през целия период от 1970 г. досега) бяха свързани с твърде много или твърде малко вода или вятър: суши, пожари, наводнения и урагани. През 2006 г. не по-малко от 92% от природните бедствия бяха причинени от различни крайни прояви на климата. През 2009 г. съответно 91% от бедствията бяха свързани с времето,

* Годишен доклад за бедствията: числа и тенденции, 2006 г., www.emdat.be. Б. а. (Всички бележки по-нататък, където не е посочено, са на автора)

нещо, което се отрази и в смъртността (7000 от общо 8900 загинали)*. Природните заплахи, свързани с климата, ние правим още по-крайни чрез нашите емисии от парникови газове. И трите елемента, които определят колко сме уязвими към природните сили – местоположение, издръжливост и способност за възстановяване, – свидетелстват, че най-сериозно засегнати ще бъдат повече от един милиард хора по света, които живеят в бедност. Дори ако ги сравним със социалните бедствия, природните са много по-широко разпространени, отколкото си мислят повечето хора, и причиняват сериозни проблеми по целия свят. През 2007 г. Ян Егеланд, бивш координатор на възстановителните действия след бедствия към Обединените нации, посочи, че природните стихии засягат седем пъти повече хора, отколкото войните**. В момента схващането, че природните бедствия са сериозна заплаха, добива все по-голяма популярност.

Главната задача през следващите години е всеки един от нас да разбере напълно последствията от глобалното затопляне – последствия както за отделните хора, така и за обществото като цяло. Компютърните симулации могат да ни подготвят за точно определен брой градуси покачване на температурата и точно определен брой сантиметри, с които ще се повиши морското равнище. Промени в тенденциите на валежите разкриват къде ще настъпят суши, наводнения и свлачища. Но как можем да предвидим начина, по който хората ще реагират на тези климатични промени и дали те ще доведат до културни или социални промени? Можем да използваме знанията си за природните бедствия. Всички промени, които ще настъ-

* 55 милиона души са засегнати от екстремни атмосферни бедствия през 2009 година. www.unisdr.org/news, 14 декември 2009

** „Природните бедствия са по-разрушителни от войните: Англия”, новини на Yahoo!, 28 август 2007

пят в резултат на глобалното затопляне, вече са били изпитани от хиляди общества, засегнати от природни бедствия. По тази причина един ретроспективен поглед към последствията от природните бедствия е по-важен от когато и да било преди.

Най-големите природни бедствия през последните години в Югоизточна Азия (2004), САЩ (2005), Пакистан (2005, 2010), Бирма (2008), Хаити (2010) и Китай (2008, 2010) съсипаха живота на невероятно голям брой хора. Особено 2010 беше година на чести природни бедствия с изключително многобройни жертви. Наводнения, земетресения, бури и свлачища. Но дали тези бедствия стават причина за социални промени? Какъв ефект имат природните катаклизми върху хората, които ги преживяват – и как този ефект може да бъде обяснен? Каква е основната причина за природните бедствия – силата на природата или невъзможността на обществата да се справят с нея? Тази книга изследва причините за възникването на природните бедствия и това, което те ни причиняват. Тя анализира най-прочутите природни катаклизми и техните последици за хората, обществата и културите. Ще съсредоточи вниманието си и върху природни бедствия, на които медиите рядко обръщат внимание. Някои от тези бедствия са сред най-ужасяващите събития в историята на човечеството.

Няма причина да вярваме, че скоро броят на природните катастрофи ще намалее, както и че ще станем свидетели на радикална промяна в уязвимостта на обществата. Това означава, че социалните последици от природните бедствия ще станат още по-очевидни през следващите години, с промяната на климата. Бежанците заради промяната в климата вече са реалност и дори една малка корекция в морското равнище може да доведе до десетки милиони бежанци в държави с ниско средно морско равнище. Въпреки това дискусиите за последствията от природ-

ните катаклизми върху социалните организации и политическата стабилност са рядкост.

Интересът към природните бедствия, техните първопричини и последствия расте непрекъснато. Много учени по цял свят работят върху изучаването на природните катаклизми. За да се възползва максимално от дълбочината на познанията по този въпрос, тази книга разглежда проблема през призмата на голямо разнообразие от дисциплини, от геология до география, от история до антропология и от социология до история на религиите. Като изследваме природните бедствия през времето и в различните култури и цивилизации, макар много да се е случило след доклада на IPCC от 2007 г., който доведе до изместване на фокуса върху връзката между бързи промени в околната среда и уязвимостта на човека пред природните бедствия, ние се опитваме да открием основни модели на поведение, които да ни разкрият как хората реагират по време на криза – и как тази криза може да бъде преодоляна. Тази книга илюстрира историята на природните бедствия с цел да ни подготви за бъдещето.

НА РЪБА НА САХАРА

*Дори и в най-спокойните души вулканът
вдъхва страст да видиш опустошението.*
Сюзън Зонтаг, „Почитателят на вулкана“

Движението в центъра на града бе напълно замряло. Било е пренасочено заради американското посолство след терористичните атаки от 11 септември 2001 г. и шофьорът бе видимо раздразнен. Огромна лепенка с печалното лице на Бен Ладен красеше задната врата на зеления микробус, който си пробиваше път пред нас. Беше понеделник сутринта в столицата на Мали, Бамако, а ние бързахме за среща с министъра на енергетиката. Безброй търговци се точеха по улицата, продавайки дрехи, зеленчуци и части от екзотични животни (дисектирани маймуни и гущери) за ритуални цели. Бамако е известен с модата си – както мъжете, така и жените носят ярки жълти, оранжеви, червени и зелени носии, които стигат до глезените им.

Най-накрая стигнахме правителствената сграда и трябваше да чакаме министъра в един мрачен коридор на втория етаж. Виповете обикновено закъсняват. След време ни въведоха в преддверието, където чакахме още, преди да ни поканят в заседателната зала. Стените бяха украсени със снимки на мъже в костюми. Коженият стол в края на двете дълги маси беше празен. След още чакане, министърът влезе. Той бе едър, с къса коса и добре оформени ба-

кембарди. Беше облечен в светлозелена носия. Изправихме се. Бях леко смутен, защото не се бях сетил да взема дрехи за церемонии. След като свършихме с поздравите и формалностите, министърът ни помоли да му кажем накратко какви са нашите планове. Той бе разтревожен заради изригване на вулкан близо до Тимбукту и се боеше от възможна обща евакуация. Изложихме плана си за действие, а той ни изслуша внимателно, докато бавно преплиташе пръстите си. Министърът завърши срещата с думите, че ще изпрати един от своите наблюдатели с нас. Президентът също бе информиран.

Целта на експедицията бе да се изследва плоската и пещелива част на страната близо до Тимбукту за вулканична дейност. Още през 60-те години на двадесети век френски изследователи заподозрели, че земната кора в тази част на Мали започва да се пропуква. Неочаквани земетресения пред 90-те години изглежда потвърждават факта, че изригването на вулкан е една напълно реална опасност. През есента на 2001 г. получихме сведения, че тези дейности се увеличават и заплашват няколко села в северната част на страната. Зловонен пушек излизаше от дупки в земята, нажежен до температура от 400 градуса по Целзий. В най-изложения на опасност участък се намираше селото М'Буна, с 1600 жители. Правителството се страхуваше, че скоро могат да бъдат засегнати хиляди хора. Въпреки че в областта нямаше вулканични планини, наблюденията ни доказаха типични прояви за подобна дейност и близост до вулкан, където топли извори и изтичане на газ се срещат често. Вулканите могат да изригнат и там, където земята е напълно плоска — спомних си историята с фермера от Мексико, който през 1943 г. станал свидетел на раждането на вулкан в царевичното си поле. Година по-късно вулканът вече бил висок 335 метра, а потоците от лава покривали 25 квадратни километра площ.

През декември 2001 г. в Осло беше планирана експе-

дицията, състояща се от двама геолози (аз бях единият от тях), един физик и един оператор. Геологическото изследване в Мали трябваше да се занимае с логистичния аспект на пътуването.

Пътуването от Бамако до Тимбукту бе извършено с малък митлов самолет. На летището ни чакаха две тойоти с четворно задвижване. Летището се намираше в покрайнините на града и пътят бе покрит с пясък. Наоколо бяха разпилени няколко сгради. Знаци, принадлежащи на различни западни благотворителни организации, бяха поставени в различни точки от пътя. Сушата и гражданската война между постоянните жители и номадите през 90-те години бяха направили нуждата от благотворителност голяма. В Тимбукту бяха организирани различни проекти, като например този, който помагаше на децата войници да се върнат към нормалния живот и този, който беше за дигитализиране на ръкописи от някога известния университет в града.

Условията в Тимбукту не бяха такива, каквито са били преди. До неотдавна градът е бил едно от най-трудно достъпните места в света, известно със своите богатства. Едва през 1828 г. първите европейци успели да влязат в града и да се върнат в Европа живи, за да разкажат какво са видели*. Сега можете да сърфирате в интернет от кафенета като това, което се намираше на един хвърлей разстояние от мястото, където седяхме и ядахме пиле с пясък в соса.

От Тимбукту продължихме на запад през сухия, песъчлив пейзаж към Лак Фабубин и М'Буна. Големите дюни от бял пясък в покрайнините на М'Буна ни напомниха, че пустинята може да си възвърне отнетото всеки един момент. Тесните селски улици бяха покрити с пясък, а на

* Виж Т. А. Беняминсен и Й. Берг, „Тимбукту” (Осло, 2000) за подробности от историята на Тимбукту.

На път за М'Буна

главната улица кипеше бурна търговска дейност от сергии, където бижута, месо и изсушени храни бяха изложени върху килими под ниското зимно слънце. Тук нямаше други коли, освен нашите. Група тийнейджъри тичаха зад тях, когато пристигнахме. Всички къщи в селото бяха от глина и ние щяхме да живеем в една от малкото, които имаха два етажа и електричество.

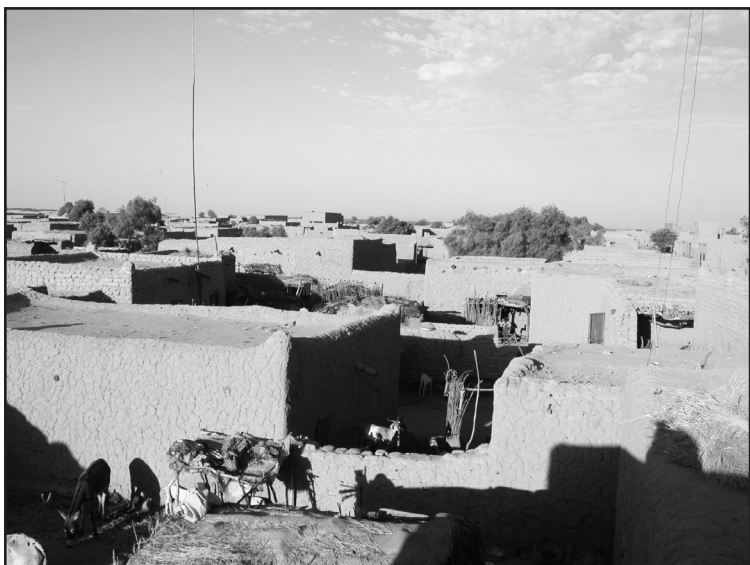
След два дни работа открихме, че невероятните доклади, които бяхме получили в Осло, са верни. По време на първия ден установихме, че всичко е покрито с шубраци, които са били частично унищожени от огън и изпепеляващо горещата земя. Някои от дупките изпускаха нагорещен въздух с температура, приближаваща 800 градуса по Целзий, което бе много по-високо, отколкото бяхме очаквали. Трябваше да внимаваме къде стъпваме – земята под краката ни бе ронлива и лесно се поддаваше. На дру-

Експедицията

ги места имаше отворени цепнатини, дълги няколко метра, със сярка и червена глина по ръбовете. Изглеждаше очевидно, че нещо се случва под повърхността. Нещо, което в най-лошия случай можеше да доведе до вулканично изригване.

Жителите на М'Буна бяха много разтревожени. По време на разговора ни с кмета бе наблегнато на това, че хората се страхуват това явление да не се превърне в нещо катастрофално. Вече се чувстваха последствията. Пасбищата бяха съсипани, а изпепеляващата температура се приближаваше все по-близо и по-близо до селото. Понякога вятърът носеше характерна, но неопределима миризма. Кметът бе разтревожен. Освен това той ни обясни, че качеството на водата се влошило. Селото не разполагало с дълбоки кладенци. И младите хора напускали. Бъдещето не изглеждало светло.

М'Буна

Работата ни бе кратка, но интензивна. Имаше много неща за изследване и дълги преходи с кола в област, където нямаше пътища. Четвъртък вечерта, два дни след пристигането ни, вече бе време да си събираме багажа. На следващия ден трябваше да стигнем Тимбукту, преди да се стъмни, за да можем да хванем самолета за Бамако. Шофьорите също бяха разтревожени.

От терасата се откриваше гледка към покривите. В далечината група камили си почиваха на върха на една пясъчна дюна. Ние четиримата обсъждахме това, което бяхме открили този ден с геолозите от Бамако. Делегатът на министъра седеше на един стол, приведен над радиото, по което предаваха на живо мач от Купата на Африка в Мали. Той по-скоро би предпочел да е в Бамако и да го гледа по телевизията, но през цялото време бе наблюдавал това, което правехме, дори и от голямо разстояние.

**Библио.бг - платформа за електронни
книги и списания**

Чети каквото обичаш!

www.biblio.bg

